

Foto: I. Dudáček (paci:ne) – Kulíšek nejmenší.

Poznáte menší sovy?

Zdeněk Vermouzek

Sovy mají mezi ptáky zvláštní postavení. Mohou za to dva výjimečné znaky, jeden morfologický a druhý etologický. Pro ptáky neobvyklé, dopředu namířené oči jim dávají „moudré“ vzezření a noční způsob života je halí rouškou tajemna. Jejich určování by se nemuselo zdát nijak zvlášť složitým, ale když vyrazíte v noci do polí a něco vám přeletí nad hlavou, s největší pravděpodobností si toho ani nevšimnete. Natož abyste určili, co to bylo za druh. A potom se noční temnotou ozve strašlivý skřek a je jasno – sova pálená vyrazila na lov.

Uvedená ukázka ilustruje určování sov víc než dobře. Jako noční živočichy je mnohem častěji uslyšíte, než uvidíte. Kromě sýčka a sovice krahujové, kteří bývají aktivní i během dne a zvláště za soumraku, a kulíška, který pravidelně píská z vrcholů nižších smrků i za rozbřesku, jsou ostatní menší druhy sov (sýc, sova pálená, výřeček) striktně noční. K jejich spolehlivému určování v terénu je tak především třeba znát jejich hlasové projevy. A zdaleka nestačí jen teritoriální houkání. Hlasový repertoár všech druhů sov je velmi široký, i zkušeného sovaře občas překvapí neuvěřitelné pazvuky, které jednotlivé druhy zvládnou vyloudit. Chceme-li sovy skutečně určovat v terénu, je nezbytné opakovaně poslouchání nejruznějších nahrávek, ať už našich od pana Pelze (lze objednat na biophon.cz nebo v sekretariátu ČSO), nebo stále se rozrůstající sbírky na xeno-canto.org. A i po mnoha letech v terénu

nezbývá než občas pokorně přiznat, že některé zvuky prostě určit nejdou. Zvláště u hodně vzdálených hlasů si občas nemůžete být jisti ani tím, zda houká sova, vlak, nebo zda vám jen hučí v uších ze samého soustředění.

Neméně důležitá než znalost hlasů je i znalost základních biotopových nároků jednotlivých druhů a jejich rozšíření ve střední Evropě. Pokud jste na vázkách mezi dvěma druhy, téměř jistě to bude ten hojnější. Sovici krahujovou u nás pozoroval pan Vašíček naposledy v roce 1987. Na ptáka, který loni zabloudil na sever Polska, se jezdila dívat celá ornitologická procesí. Výskyt sovice u nás by bylo nutné doložit fotografií či nahrávkou. Teplomilný výřeček se nepravidelně objevuje na jižní, východní a střední Moravě. Při určování je potřebná velká opatrnost, hlas je velmi podobný hlasu běžně se vyskytujících mládčat kalouse ušatého. Nejlépe pomůže osobní

znalost hlasu výřečka z jižní Evropy a, pokud to jen trochu jde, pořízení dokumentační nahrávky. Mezi velmi vzácné druhy se nyní řadí i sýček obecný. Hnízdí už pravidelně jen na několika lokalitách a vše nasvědčuje tomu, že z území Česka brzy vymizí zcela. Jeho určení by nemělo být složité nejen podle hlasu, sýček se dá obvykle pozorovat i přes den odpočívající na zemědělských budovách. Je to také teplomilnější druh, setkat se s ním můžeme nejvýše do středních poloh kolem 400 m n. m. Jakékoli pozorování sýčka stojí za záznam do faunistické databáze ČSO avif.birds.cz. Podobné výškové rozšíření má i sova pálená, mimo úrodné nížiny (nad 350 m n. m.) se objeví jen ojediněle. Hnízdí dnes téměř výhradně v instalovaných budkách v zemědělských stavbách a občas v kostelních věžích, loví na polích v okolí.

Zbývající dva druhy, sýc rousný a kulíšek nejmenší, patří mezi početnější druhy sov, i když se ani zdaleka nevyskytují všude. Na rozdíl od předchozích jsou to tajgové druhy, obývají lesy s převahou smrků ve středních polohách a v horách až téměř k hranici lesa. Sýc dává přednost spíš vlhčím stanovištím v blízkosti paseky či rašeliniště, důležitý je výskyt datlů, jejichž dutiny obsazuje. Kulíšek hnízdí v dutinách po strakapoudech a rád se předvádí, zvláště v předjaří i po východu slunce, na špičce nižšího smrku na odrůstající pasece (viz foto).

Následující obrázková dvoustrana uvádí vizuální znaky, které využijete jednak při pozorování sov za světla, jednak při určování fotografií. Vlastnímu pozorování v setmělém předjarním nebo podzimním lese se ale stejně nic nevyrovná.

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Lelek lesní

(*Caprimulgus europaeus*)

užší špičatá křídla

přímý hbitý let připomíná krahujce

Sovice krahujová

(*Surnia ulula*)

Prostředí: tajga severní Evropy

Výskyt v ČR:

zcela výjimečné zálety

„přísný“ pohled

často kývá ocasem

dlouhý ocas

velká, „hraná“ hlava

proporčně menší, kulatá hlava

malý, do velikosti špačka

sedá na špičky smrků

Kulíšek nejmenší

(*Glaucidium passerinum*)

Prostředí: smrkové porosty ve středním věku a starší, nutná blízkost otevřené plochy, resp. mlazin; v horách a podhůří

Výskyt v ČR: celoročně; roztroušeně

Hlasová aktivita: večer před západem slunce; ráno od rozbřesku, i za plného slunce

Stav a početnost v ČR: mírně přibývá, 1 200–2 000 párů

falešný obličej na zadní straně hlavy

typické skvrnění spodiny

sedá na boční větve pod korunou

samice po vyrušení vyhlíží z dutiny

mláďata tmavá

Sýc rousný

(*Aegolius funereus*)

Prostředí: jehličnaté lesy převážně ve vyšších polohách, často s příměsí buků, důležitá je blízkost otevřených ploch; často imisní holiny v horách

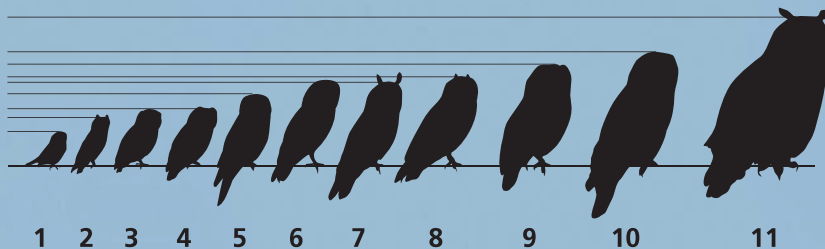
Výskyt v ČR: celoročně; lokální výskyt určuje především početnost hrabošů a myšic

Hlasová aktivita: za setmění (před puštěním), v toku především v I. polovině noci, krátce se ozývá i ráno

Stav a početnost v ČR: mírně přibývá, 1 500–2 000 párů

kulíšek nejmenší 1
výreček malý 2
sýček obecný 3
sýc rousný 4
sovice krahujová 5
sova pálená 6

kalous ušatý 7
kalous pustovka 8
puštěk obecný 9
puštěk bělavý 10
výr velký 11

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

zavalitější

široká nízká hlava

strohý výraz

často za dne na viditelném místě

delší nohy

Sýček obecný

(*Athene noctua*)

Prostředí: okolí statků a okraje obcí v nížinách, výjimečně i na panelových sídlištích

Výskyt v ČR: celoročně, stálý; především západní Čechy a jižní Morava

Hlasová aktivita: silnější v I. polovině noci

Stav a početnost v ČR: silný úbytek, aktuálně do 80 párů

Výreček malý

(*Otus scops*)

Prostředí: světlé teplomilné lesy, stromořadí, sady; od nížin do podhůří

Výskyt v ČR: tažný, u nás IV.–IX.; jihovýchodní Morava

Hlasová aktivita: za téměř úplné tmy, v toku po celou noc

Stav a početnost v ČR: nepravidelně hnízdí jednotlivé páry, může unikat pozornosti

hnědá a šedá forma, často viditelná „ouška“

světlá, nezaměnitelná

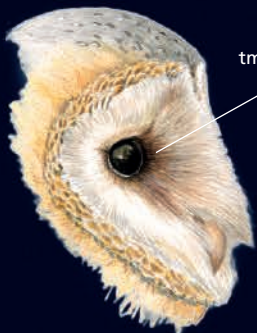
srdcovitý obličej

tmavé oči

guttata – celkově tmavší, tmavé břicho (stř. Evropa)

alba – celkově světlejší, světlé břicho (Z Evropa, někdy i u nás)

při vyrušení velmi štíhlý postoj

Sova pálená

(*Tyto alba*)

Prostředí: otevřená krajina v nížinách, hnízdí v zemědělských objektech

Výskyt v ČR: celoročně, mimo hnízdní dobu potulky za potravou

Hlasová aktivita: silnější v I. polovině noci

Stav a početnost v ČR: zmizela z řady oblastí, v současnosti stabilní; 100–500 párů (silně se liší v různých letech)